МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота
бакалавра

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ НА БАЗІ РАЙОННИХ ОГРАНІЗАЦІЙ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА М.ЗАПОРІЖЖЯ

Виконала: студентка 4-го курсу,
групи 6.2310-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
А.Є. Лазарева

Керівник: професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
д.філос.н., доцент Капріцин І. І.

Рецензент: професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
д.філос.н., доцент Глазунов В. В.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
_____Т.І.Бутченко
«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Лазаревій Анастасії Євгенівні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальна допомога людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя
керівник роботи Капріцин Ігор Ілліч, д.філос.н., доцент
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «18» січня 2024 року № 77-с

2. Строк подання студентом роботи 6 червня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи Балдинюк О. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2018. Вип. 1. С. 12–17.; Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2023. 220 с.; International Committee of the Red Cross. URL: https://www.icrc.org/.; Якубова Л. А. Порівняльний аналіз особливостей організації соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні та за кордоном. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Вип. 36. С. 209–211.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати стан наукової розробки напряму соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста 2.Уточнити зміст понять «соціальна допомога», «люди похилого віку», «районні організації Товариства Червоного Хреста», 3. Обґрунтувати принципи та методи дослідження соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста. 4.Визначити особливості соціальної допомоги людям похилого віку, як об'єкт соціальної роботи. 5.Проаналізувати методи і форми соціальної допомоги людям похилого віку. 6.Здійснити порівняльний аналіз міжнародного досвіду соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста. 7.Проаналізувати стан соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя. 8. Визначити основні напрямки оптимізації соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
7 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Капріцин І.І., професор філософії, публічного управління та соціальної роботи	02.02.2024	02.02.2024
Розділ 2	Капріцин І.І., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	11.03.2024	11.03.2024
Розділ 3	Капріцин І.І., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	03.04.2024	03.04.2024

7. Дата видачі завдання 18 січня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2023	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2024	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2024	*виконано*
4.	І розділ	Лютий – березень 2024	*виконано*
5.	ІІ розділ	Березень – квітень 2024	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Квітень – травень 2024	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Травень 2024	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Травень 2024	*виконано*

Студент _____ А.Є. Лазарєва

Керівник роботи _____ І.І. Капріцин

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.О. Широбокова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 60 сторінок, 50 позицій у списку літератури, 7 рисунків.

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА, ЛЮДИ ПОХИЛОГО ВІКУ, РАЙОННІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Мета дослідження: висвітлення методичних і теоретичних засад дослідження соціальної допомоги людям похилого віку та обґрунтування напрямів оптимізації соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя.

Об'єкт дослідження: соціальна допомога людям похилого віку.

Предмет дослідження: практичні основи соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення, систематизація, аналогія, аналіз документів.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що результативність соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя підвищиться від застосування заходів не тільки для задоволення фізіологічних потреб, а й суспільних та духовних потреб людини.

Висновки: 1. На основі дослідження було виявлено сутність та зміст соціальної допомоги людям похилого віку.

2. На основі проведеного дослідження було обґрунтовано напрями оптимізації соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя.

3. Вивчення методів і форм соціальної допомоги людям похилого віку дозволило визначити чітку структуру методології соціальної роботи, яка організовує та логічно пов'язує її компоненти та дозволяє досягти ефективності цього виду професійної діяльності.

ABSTRACT

The qualification work consists of 59 pages, 50 entries in the bibliography, and 7 figures.

SOCIAL ASSISTANCE, ELDERLY PEOPLE, DISTRICT ORGANIZATIONS OF THE RED CROSS SOCIETY

Research objective: to highlight the methodological and theoretical foundations of studying social assistance to the elderly and to substantiate the directions for optimizing social assistance to the elderly based on the district organizations of the Red Cross Society in Zaporizhzhia city.

Research object: social assistance to the elderly.

Research subject: practical foundations of social assistance to the elderly based on the district organizations of the Red Cross Society in Zaporizhzhia city.

Research methods: analysis, generalization, systematization, analogy, document analysis.

The research hypothesis is based on the assumption that the effectiveness of social assistance to the elderly based on the district organizations of the Red Cross Society in Zaporizhzhia city will increase by implementing measures not only to satisfy physiological needs but also societal and spiritual needs of individuals.

*Conclusions:*1. Based on the research, the essence and content of social assistance to the elderly were identified.

2. The research justified the directions for optimizing social assistance to the elderly based on the district organizations of the Red Cross Society in Zaporizhzhia city.

3. The study of methods and forms of social assistance to the elderly allowed defining a clear structure of the methodology of social work, which organizes and logically connects its components and enables achieving efficiency in this type of professional activity.

ЗМІСТ

ВСТУП……4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ НА БАЗІ РАЙОННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТ…….7
1.1 Стан наукової розробки напряму соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста..……..…….7
1.2 Визначення основних понять дослідження: «соціальна допомога», «люди похилого віку», «районні організації Товариства Червоного Хреста»……...13
1.3 Принципи та методи дослідження соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста…….....……...17
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ НА БАЗІ РАЙОННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА……..23
2.1 Сутність та зміст соціальної допомоги людям похилого віку…….23
2.2 Методи і форми соціальної допомоги людям похилого віку……...28
2.3 Міжнародний досвід соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста…….……...33
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ НА БАЗІ РАЙОННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА…….42
3.1 Аналізу стану соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя……42
3.2 Напрями оптимізації соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя……47
ВИСНОВКИ……...52
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……...55

ВСТУП

Актуальність дослідження. Однією з найбільш актуальних демографічних проблем, властивих розвиненим країнам, є старіння населення. За прогнозом ООН до 2025 р. у світі налічуватиметься понад 800 млн осіб старше 65 років, що становитиме близько 10% населення. Серед численних наслідків цього явища – зростання потреб осіб похилого віку у різних видах медико-соціальної допомоги. Рівень захворюваності людей похилого віку вдвічі, а осіб похилого віку – в 6 разів вище, ніж у періоді працездатності. Більше 60% цієї категорії осіб мають 4-5 хронічних захворювань. Серед осіб старше 70 років 83% є повністю або частково знерухомленими. Допомога таким людям потребує значних витрат, що в умовах обмеженості фінансування створює серйозні проблеми в її наданніта потребує вдосконалення.

Актуальність дослідження підкреслюється тим, що внаслідок військових дій та окупації частини території, Україна зіткнулася з тим, що багато людей вразливих категорій, зокрема люди похилого віку, потребують допомоги. При вирішенні даної проблеми значну допомогу може надати вивчення досвіду діяльності позадержавних благодійних організацій, у першу чергу – Міжнародного Червоного Хреста.

Проблемна ситуація полягає у стрімкому старінні населення України. Причиною цього є зниження рівня народжуваності, збільшення тривалості життя, міграція молоді. Ця проблема збільшує навантаження на соціальні служби, в той час як економічна нестабільність країни ускладнює забезпечення належного рівня життя для людей похилого віку. Районні організації Червоного Хреста, завдяки своїй локальній присутності та гуманітарній місії, можуть ефективно надавати допомогу для такої категорії населення як люди похилого віку.

Такі вчені, як Д. Аткінсон, Р. Батлер, П. Беннер, Дж. М. Корбін, А. Шраус, С. Девіс, М. Нолан та ін., внесли значний внесок у вивчення проблем, з якими стикаються люди похилого віку, та розвиток програм, що надають їм

підтримку через Міжнародний Червоний Хрест. Такі українські дослідники, як В. Чайковська, Н. Кабаченко, М. Журба та ін., також внесли свій вклад у дану сферу. О. Стефанова грає значну роль у вивченні проблем системи соціального обслуговування літніх людей в Україні, виявивши її недоліки. Праці О. Іляш, О. Россошанського, О. Шилобрида, К. Дубич, Ю. Горемикіної та ін. присвячені покращенню якості соціальних послуг. Однак деякі аспекти діяльності Міжнародного Червоного Хреста, зокрема соціальна допомога людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста в умовах війни, залишаються малодослідженими. У цьому передусім і полягає актуальність дослідження обраної теми.

Об'єктом дослідження є соціальна допомога людям похилого віку.

Предмет дослідження – практичні основи соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя.

Метою дослідження є висвітлення методичних і теоретичних засад дослідження соціальної допомоги людям похилого віку та обґрунтування напрямів оптимізації соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя.

Завдання дослідження:

- проаналізувати стан наукової розробки напряму соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста;
- визначити основні поняття дослідження: «соціальна допомога», «людипохилого віку», «районні організації Товариства Червоного Хреста»;
- систематизувати принципи та методи дослідження соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста;
- виявити сутність та зміст соціальної допомоги людям похилого віку;
- вивчити методи і форми соціальної допомоги людям похилого віку;
- охарактеризувати міжнародний досвід соціальної допомоги людям

похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста;

- провести аналіз стану соціальної допомоги людям похилого віку на базірайонних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя;
- обґрунтувати напрями оптимізації соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя.

Новизна результатів, одержаних в роботі, полягає в тому, що систематизовано принципи та методи дослідження соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста; набуло подальшого розвитку вивчення міжнародного досвіду соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста; вперше визначено напрями оптимізації соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що результативність соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя підвищиться від застосування заходів не тільки для задоволення фізіологічних потреб, а й суспільних та духовних потреб людини.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ НА БАЗІ РАЙОННИХОРГАНІЗАЦІЙ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

1.1 Стан наукової розробки напряму соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста

Проблема державного захисту населення від соціальної нерівності та несправедливості з кожним роком не тільки не втрачає свого значення, але набуває ще більшої актуальності. Особливо явно соціальна незахищеність населення проявляється в Україні, яка переживає економічну, політичну та культурно-освітню кризи.

Незадовільні результати соціального захисту населення, зокрема військовослужбовців, в Україні пояснюються, скоріш за все, відсутністю наукового обґрунтування вживаних заходів, ігноруванням успішного досвіду інших країн, а також глибокими протиріччями між декларативними та реальними намірами чиновників. Створення дієвої системи соціального захисту населення вимагає від розробників фундаментальної теоретичної підготовки.

Для формування цілісного уявлення про дану проблематику доцільно в історичному контексті виконати короткий огляд ключових ідей, представлених у теоріях. Спробу пояснити, як має бути влаштоване суспільство, зробили ще філософи давнини Платон [26] та Аристотель [26]. Їх ідеї отримали розвиток у працях А. Сміта [26] та Д. Рікардо [26]. Найбільш глибокі дослідження проблем нерівності та несправедливості було проведено вченими в рамках науки соціології.

Так, англійський вчений Г. Спенсер у своїй еволюційній теорії доводив, що держава не повинна займатися питаннями соціального захисту, тому що

головними законами суспільства є «боротьба за існування» та «виживання найпристосованіших індивідів» [5, с. 176]. Дія цих законів об'єктивна і не вимагає втручання ззовні, особливо – з боку держави. Найбільш пристосовані індивіди, групи, інститути не лише виживуть, а й зможуть досягти процвітання, а непристосовані – помруть. Саме в такий спосіб, за Г. Спенсером, забезпечується розвиток суспільства. У логіці даній теорії відмовити не можна, але, вважаємо, що використовувати її як основу розробки соціальної політики країни небажано.

Фундаментальні дослідження проблеми нерівності в суспільстві та її наслідків провели класики соціології. У сформульованих ними теоріях зазначені проблеми розглядалися з двох позицій (підходів) (рис. 1.1) [14]:

Рис. 1.1. Підходи до вивчення проблеми нерівності в суспільстві

Відповідно до першого підходу, нерівність (стратифікація) є необхідною для суспільства. Спочатку ця ідея була обґрунтована в теорії К. Дейвіса та У. Мура у 1945 р. [42], пізніше її вдосконалили інші вчені. У цій теорії стверджується, що жодне суспільство не може обійтися без стратифікації. Вона дозволяє заповнити всі статусні одиниці у соціальній структурі та викликати у людей необхідну мотивацію. На основі своїх досліджень автори зробили висновок, що найбільш високо оплачуваними працівниками є найбільш талановиті та кваліфіковані, тобто найбільш корисні для організації, і це

правильно з точки зору дії закону попиту та пропозиції. Вочевидь, що у цій теорії увага акцентується не так на боротьбу груп, класів, як на інтеграцію, збереження, стабілізацію суспільства [42].

Критики функціоналістичного підходу стверджують, що престижне становище зазвичай займають представники верхівки середнього чи вищого класу суспільства, а не найталановитіші співробітники. Тому вони називають суспільство ареною для боротьби (за престиж, привілеї, владу), де переваги закріплюються владними групами через примус.

Сучасні вчені продовжують дослідження в цьому напрямі. Вони довели, що стратифікаційна структура суспільства є багатоплановою.

Так, Р. Дарендорф [26] наполягає, що панування, конфлікт, придушення – характерні риси будь-якого суспільства, навіть процвітаючого, тому подолати їх неможливо. Нерівність – це перевага одних груп людей над іншими, вона проявляється у несиметричному обміні між ними соціальними цінностями. З часом такі обміни закріплюються у масовій свідомості людей і стають нормами поведінки. Він вважає, що вивчати структуру суспільства слід за допомогою поняття «авторитет», яке характеризує боротьбу за владу. Вчений виділяє у цій структурі дві групи: керуючих та керованих. У свою чергу, серед керівників – керівників-власників і керівників-невласників. Серед керованих – робочу аристократію та некваліфікованих робітників. Між цими двома групами утворюється «новий середній клас».

Т. Парсонс [26] пов’язує структуру із панівною системою цінностей. У. Уорнер [26] пропонує, крім об’єктивних критеріїв стратифікації (дохід, владу, освіту тощо), використовувати суб’єктивні – відчуття приналежності до конкретного прошарку суспільства, визнання людини «значущими іншими». Не можна не погодитися з думкою П. і Б. Бергеров, які стверджують: всі сучасні суспільства стратифіковані, вони відрізняються між собою лише критеріями стратифікації [37 с.204].

Виконаний огляд показує, що спектр наявних у соціології теорій стратифікації (нерівності) досить широкий. Осмислення сутності,

особливостей, ключових ідей кожної дозволить розробникам державних стратегій вибрати виважені, раціональні підходи до вирішення гострих проблем та протиріч у конкретній країні. При цьому принципове значення має можливість раціонально побудувати профіль соціальної стратифікації в суспільстві. Слід також сказати про теорію старіння, яка потребує розгляду. Завдяки вивченню цієї теорії можна покращити соціальний захист такої прошарки населення, як люди похилого віку, які є найбільш незахищеною частиною населення.

Отже, соціальний захист передбачає гарантії у відношенні охорони здоров'я, праці, природного середовища та інших заходів, необхідних для нормального життя громадян та функціонування країни. У відповідності до міжнародних стандартів соціальний захист включає також право на медичне обслуговування, медичне страхування, державну підтримку родини, матерів та дітей та ін. [7].

Проте зустрічається і більш широке тлумачення соціального захисту, яке дає змогу говорити не тільки про розбіжності у поглядах вчених, а й про близьке смислове навантаження дефініцій «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». Спільним для вищенаведених відносин є те, що у них є майновий характер, який виникає у зв'язку з обов'язковим забезпеченням за державний рахунок осіб, яким це потрібно, і не передбачають взаємних зобов'язань матеріального характеру з боку людей, їх сукупність і є предметом права соціального забезпечення. Системою соціального захисту виконуються дві головні функції. Перша – зменшити негативні наслідки бідності за допомогою надання короткотермінових адресних допомог бідним громадянам та родинам; друга – запобігати бідності за допомогою створення умов щодо участі громадян у продуктивній праці, яка належно оплачується, та соціальному страхуванні у працездатний період [19].

Отже, соціальним захистом можна назвати інструмент еволюційного процесу, так як він виступає захисним бар'єром від втрати доходів окремих громадян, а для суспільства – від негативних змін в економіці, особливо у

виробничій сфері в умовах ринку. Соціальний захист є одним з пріоритетних напрямків діяльності соціальної держави, де він – одне із завдань соціальної політики наряду із забезпеченням охорони здоров'я, якісної освіти, зайнятості населення, комунальних послуг тощо.

Після початку повномасштабного вторгнення соціальною допомогою почав дуже активно займатися Міжнародний та Український Червоний Хрест та його районні організації, які відіграють дедалі більш відчутну роль у суспільному житті країни, що полягає у сприянні державі в реформуванні соціальної сфери та спрямованні зусиль на підтримку взаєморозуміння й гармонії. Робота Товариства охоплює широкий спектр діяльності – від допомоги хворим, немічним та самотнім, до участі в усуненні наслідків стихійних лих, аварій і катастроф.

Міжнародний Червоний Хрест, заснований у 1863 році, діє у всьому світі, надаючи допомогу людям, які стали жертвами конфліктів та збройного насильства, і сприяючи поширенню інформації про закони, що захищають постраждалих від війни. Як незалежна та нейтральна організація, організація має мандат, передбачений, насамперед, Женевськими конвенціями 1949 року. Фінансується Міжнародний Червоний Хрест переважно за рахунок добровільних пожертв урядів і національних товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця [43].

Науковим дослідженням з питань надання соціальних послуг людям похилого віку та вивченню різних аспектів життєдіяльності літніх людей, формуванню концептуальних підходів до проблем їх соціального обслуговування в науці приділяється значна увага, проте дослідження щодо надання соціальних послуг людям похилого віку МЧХ майже відсутні.

Червоний Хрест допомагає людям похилого віку ліками (вітамінами, антибіотиками, знеболюючими, жарознижувальними засобами тощо). Також Червоний Хрест займається евакуацією людей із постраждалих районів, узяв під опіку бомбосховища. Волонтери Червоного Хреста розвозять містами та селищами продуктові набори, побутову хімію для людей похилого віку, які не

можуть вийти в магазин самостійно. Також МЧХ надає допомогу лікарням, будинкам для людей похилого віку, надає психологічну та першу медичну допомогу тощо.

Червоний Хрест працює у відповідності з такими основними принципами соціальної допомоги [43]:

- загальність;
- соціальна справедливість;
- адаптивність;
- комплексність;
- доступність;
- превентивність;
- багатосуб'єктність;
- адресність;
- соціальна відповідальність.

Вважаємо, що в сучасних умовах головними принципами є адаптація та адресність соціальної допомоги. Саме тому так важливо допомогти людям похилого віку, які потребують підтримки, і тому найважливішим напрямом на сьогоднішній день є не тільки підвищення ефективності наданої соціальної допомоги, а й раціоналізація її застосування.

Проблема соціального захисту населення від нерівності та несправедливості набуває все більшої актуальності, особливо в кризових умовах, що переживає Україна. Соціальним захистом можна назвати інструмент еволюційного процесу, так як він виступає захисним бар'єром від втрати доходів окремих громадян, а для суспільства – від негативних змін в економіці, особливо у виробничій сфері в умовах ринку.

Після початку повномасштабної війни важливу роль у наданні соціальної допомоги відіграють Міжнародний та Український Червоний Хрест, які працюють за принципами загальності, справедливості, адресності тощо. Особливу увагу слід приділити соціальному захисту людей похилого віку, який потребує адаптації та раціоналізації застосування допомоги.

1.2. Визначення основних понять дослідження: «соціальна допомога», «люди похилого віку», «районні організації Товариства Червоного Хреста»

У різних концепціях та системах пенсійного забезпечення у більшості країн світу старість, зазвичай, вважається починаючи з віку 60-65 років. Згідноз рекомендаціями Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Міжнародної організації праці (МОП), люди похилого віку вважаються тими, хто досяг 60 років і старший. Світова організація охорони здоров'я (ВООЗ) також визначає вікові межі похилого віку. Згідно з цією класифікацією, до людей похилого віку належать групи осіб старшого віку: від 60 до 74 років – літні; від 75 до 89 років – старі; 90 років і старші – довгожителі [43].

В. Джуган висунув власне визначення терміну «людина похилого віку», розглядаючи його як особу, яка пережила різні етапи життєвого шляху і тепер перебуває на завершальному етапі, коли відбуваються фізіологічні, психологічні та соціальні зміни [12]. Особливу увагу заслуговують дослідження М. Житинської, яка визначила, що термін «людина похилого віку» застосовується до вікового діапазону від 60 до 75 років [17].

Згідно із Законом України «Про соціальні послуги» [28], похилий вік є фактором, що може призвести до складних життєвих ситуацій. Термін «громадяни похилого віку» відноситься до осіб, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також осіб, яким залишилося менше півтора року до досягнення цього віку (згідно зі статтею 10 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні». У контексті медицини, термін «особи похилого віку» використовується для описування осіб, для яких розробляються спеціальні ліки, так звані вікові ліки. Чутливість до ліків може змінюватися з віком людини, тому геріатрична фармакологія займається вивченням особливостей дії та застосування ліків у людей похилого віку.

Ми підтримуємо думку М. Кухти, яка робить висновок, що «не існує

одного загальноприйнятого критерію для визначення початку старшого віку». У демографії для встановлення вікових меж між різними групами населення використовується умовний поділ на працездатне населення (в Україні від 16 до 59 років), молодше працездатного (до 16 років) та старше працездатного (60 і старше років) віку. Люди, які перебувають в групі старшого працездатного віку, вважаються людьми похилого віку, що означає, що головним критерієм є працездатність [22].

Конкретне визначення соціальної допомоги залежить від специфіки країни та програм, що діють у ній. Визначення, що використовується Міжнародною Організацією Праці (МОП): «Сукупність програм, спрямованих на запобігання бідності, факторів уразливості та соціальної ізоляції та на захист від них кожної людини протягом усього її життя, з особливим акцентом на вразливі групи населення». Соціальна допомога та соціальний захист – це велика система, яка включає програми зі сплатою і без сплати внесків, страхування, заходи щодо участі в діяльності ринку праці або інші дії (рис. 1.2) [43].

Рис. 1.2. Елементи соціальної допомоги

Незважаючи на те, що системи соціального захисту включають широкий

спектр послуг і підтримки, які можуть передбачати грошові виплати (наприклад, допомоги з безробіття), об'єднання з гуманітарною допомогою та використання грошових виплат відбувається на основі програм соціальної допомоги, які не передбачають сплату страхових або інших внесків, а діють за принципом надання безумовної підтримки найуразливішим верствам населення. Соціальна допомога або соціальні виплати, також відомі як програми соціального захисту, призначені для того, щоб допомагати людям задовольняти свої основні потреби, і, отже, є основною ланкою в ланцюзі гуманітарної підтримки та реагування на потрясіння через грошові вливання в існуючий механізм, тоді як інші інструменти набагато більш системно-орієнтовані та для їх встановлення потрібен час.

Соціальний захист в умовах потрясінь – це термін, який використовується для зосередження уваги на потрясіннях, які одночасно торкаються значної частини населення (коваріантні потрясіння). Вона включає адаптацію звичайних програм і систем соціального захисту до змін умов і потреб після великомасштабних потрясінь. Робота може проводитися проактивно шляхом розробки систем, планів та партнерств, що вживають заходів до потрясіння з метою більш ефективної підготовки до реагування у надзвичайній ситуації; або реактивно, тобто шляхом підтримки сімей після потрясіння. Таким чином, соціальна допомога може доповнювати та підтримувати інші заходи реагування на надзвичайні ситуації.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) протягом кількох десятиліть працює практично у всіх державах, надаючи допомогу людям, які постраждали внаслідок збройного насильства та конфліктів. До складу міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця входять: Міжнародна федерація співтовариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця та понад 186 національних спільнот, включаючи українське товариство Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Діяльність МКЧХ здійснюється за двома основними напрямками [43]:

- надання допомоги жертвам збройних конфліктів та інших ситуацій

насильства;

- розвиток міжнародного гуманітарного права та гуманітарних принципів, поширення знань та інформації про них.

Ці два напрями діяльності нерозривно пов'язані між собою, оскільки, як зазначає І. Заходова, діяльність за першим напрямом ведеться у межах, позначених другим, а діяльність із другого напряму полягає в досвіді, який витягується з першого напряму і полегшує роботу МКЧХ з надання допомоги [43].

Міжнародний Комітет Червоного Хреста визначає пріоритети своєї діяльності, керуючись такими критеріями. В якості основи діяльності МКЧХ виступає ступінь страждання жертв та терміновості, з якою необхідне надання допомоги, а також відображений у міжнародному гуманітарному праві принцип неупередженості, що означає відсутність дискримінації за будь-якою ознакою між особами, які потребують допомоги відповідно до їхніх потреб.

Узагальнивши проведене дослідження, ми дійшли висновків, що основною метою діяльності МКЧХ є реалізація норм міжнародного гуманітарного права у повному обсязі. МКЧХ діє при надзвичайних ситуаціях, одночасно пропагуючи повагу до міжнародного гуманітарного права та сприяючи його імплементації в національні законодавства. Ефективність діяльності МКЧХ, отже, і міжнародного гуманітарного права, прямо зумовлена роллю та позицією Міжнародного Комітету Червоного Хреста в системі міжнародних гуманітарних відносин.

Районні організації Товариства Червоного Хреста можуть відіграти вирішальну роль у забезпеченні допомоги вразливим групам населення, які в іншому випадку могли б залишитися без підтримки, а також зробити значний внесок у підвищення ефективності соціальної допомоги в умовах потрясінь. Беручи участь у програмах соціального захисту, районним організаціям Товариства Червоного Хреста слід пам'ятати про те, що вони мають балансувати між процесом інтеграції та своєю роллю як учасника надання гуманітарної допомоги, який дотримується моральних принципів. Участь

товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця у програмах соціального захисту на регіональному рівні залежатиме від місцевих умов та має здійснюватись після ретельного аналізу, як і у разі будь-якої іншої програми, з урахуванням оперативної необхідності, можливостей та ризиків.

Соціальна допомога та соціальний захист – це велика система, яка включає програми зі сплатою і без сплати внесків, страхування, заходи щодо участі в діяльності ринку праці або інші дії. Люди, які перебувають в групі старшого працездатного віку, вважаються людьми похилого віку, що означає, що головним критерієм є працездатність.

Основною метою діяльності МКЧХ є реалізація норм міжнародного гуманітарного права у повному обсязі. Районні організації Товариства Червоного Хреста відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної допомоги вразливим групам, зокрема людям похилого віку, балансуючи між інтеграцією та своєю гуманітарною місією. Участь товариств Червоного Хреста в програмах соціального захисту на місцевому рівні потребує ретельного аналізу умов, можливостей та ризиків.

1.3. Принципи та методи дослідження соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста

Принципи соціальної роботи становлять ключовий елемент методології цієї діяльності. В сутності, вони є базовими принципами, що відображають найбільш суттєві закономірності та характеристики соціальної роботи як явища в суспільстві.

Принципи відображають внутрішні зв’язки і закономірності в процесі надання соціальної допомоги. Соціальні працівники керуються ними, працюючи з громадянами, включаючи людей похилого віку, і ці принципи є основою для багатьох соціальних працівників у розробці стратегій та методів підтримки гуманітарного потенціалу суспільства.

У методології соціальної роботи найбільш значущими є такі

принципи (рис. 1.3) [36]:

Рис. 1.3. Основні принципи соціальної роботи

1. Принцип об'єктивності, що передбачає неупереджений розгляд стану соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста та виключення максимально можливої кількості спотворень дійсності у чиїхось суб'єктивних інтересах. Реалізація цього принципу на практиці соціальної діагностики дозволяє встановити соціальний діагноз із високим рівнем достовірності.

2. Принцип комплексного підходу, що передбачає дослідження безлічі проблем, які стоять перед людьми похилого віку. Послідовне дотримання цього принципу на практиці соціальної допомоги дозволяє не допускати штучного звуження сферисоціального діагнозу.

3. Принцип причинної обумовленості, спрямований на аналіз різних соціальних чи особистісних проблем людей похилого віку в Україні в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, відмова від спроб розглядати якусь проблему як щось протиприродне суспільству і «чуже його природі». Інакше висловлюючись, реалізація цього принципу змушує суб'єктів соціальної допомоги не тільки виявити максимально можливе число проблем, що стоять

перед клієнтом, а й встановити їх своєрідну ієрархію.

4. Принцип позиційності передбачає аналіз конкретної соціальної проблеми або набору проблем людей похилого віку з погляду різних зацікавлених суб’єктів. Це дозволяє виявити важливі аспекти для надання достовірної соціальної допомоги ТЧХ, такі як ідентифікація осіб, які зазнають впливу конкретної соціальної проблеми, сприйняття її іншими суб’єктами та розподіл групових або особистих інтересів, а також готовність суб'єкта діяти для вирішення цієї проблеми.

5. Особливого значення у формуванні наукового знання мають методологічні принципи, до яких належать принципи пізнаваності, детермінізму, розвитку, історизму тощо [36].

У науковій літературі зустрічаються такі визначення поняття «історизм». Сучасна енциклопедія освіти надає таке визначення історизму – це такий метод дослідження та оцінки предметів, явищ, процесів природи та суспільства, коли досліджуваний об’єкт розглядається в процесі його закономірного розвитку, виникнення та зміни у часі, у взаємному зв’язку з навколишнім середовищем та іншими об’єктами. Як певний спосіб теоретичного дослідження, історизм є «фіксацією не будь-якої зміни (нехай навіть якісної), а такої, в якій виражається формування специфічних властивостей та зв’язків речей, що визначають їхню сутність, їхню якісну своєрідність. Історизм передбачає визнання незворотного та наступного характеру зміни речей. Історизм став одним із найважливіших принципів науки, що дозволили дати наукову картину природи та відкрити закономірності її розвитку» [15, с. 98].

Принцип історизму є одним з найважливіших методологічних принципів наукового пізнання. Цей принцип вимагає розглядати явища природи, суспільства і мислення, що вивчаються, з точки зору їх виникнення, зміцнення,а також якісних переходів з одних станів в інші.

Використовуючи принцип історизму проблематика дослідження була розкрита у підрозділах роботи 1.1 та 2.1. Завдяки використання цього принципу, дослідження набуло доказове підґрунтя, яке базується на матеріалах,

що демонструють зміни, які відбувалися і продовжують відбуваються в суспільстві стосовно громадян похилого віку.

Будучи пов'язаним із принципом розвитку, принцип історизму встановлює специфічні вимоги до процесу пізнання. Він наголошує на необхідності виявлення єдності та зв'язку різних стадій розвитку вивчаємого явища під час процесу пізнання. Це означає, що явище досліджується в контексті його історичного розвитку та генетичного аспекту. Зв'язок даного явища в його походженні, зміні та розвитку з іншими, спадкоємність їх якісно різних станів і становить справжню історію систем дійсності, що розвиваються. Принцип розвитку орієнтує дослідника на відкриття змін, переходів, перетворень різних систем, виявлення джерела цих змін, переходів та перетворень [14].

Історизм у марксистської філософії виступає як загальний принцип пізнання, що однаковою мірою застосовується як при дослідженні явищ природи та суспільства, так і при вивченні самого процесу мислення. Цей принцип органічно включений до діалектики, становить її найважливіший елемент.

Найважливішою вимогою принципу історизму є розгляд предметів та явищ дійсності в їх конкретних зв'язках та відносинах. Наприклад, конкретно-історичний підхід до пізнання суспільних явищ полягає у глибокому вивченні історичної обстановки, в якій ці явища виникли, у виявленні суттєвих залежностей, що впливають на їх функціонування у зміну, а також у з'ясуванні можливостей їх пізнання, яке саме є історично обумовленим. Істотною стороною конкретно-історичного підходу є узагальнення історичного досвіду.

Таким чином, принцип історизму пред'являє важливі методологічні вимоги до процесу наукового пізнання, що сприяють найбільш повному відображенню знань об'єктивних сторін та закономірностей розвитку природи, суспільства та мислення та побудові ефективних наукових теорій.

Практика соціальної роботи – кінцева ланка в організації та наданні соціальних послуг населенню, зокрема людям похилого віку. Практика є

збірною категорією, вона включає діяльність багатьох компонентів інституту соціальної роботи – окремих фахівців, установ, центрів, органів управління. Все, що має безпосередній «вихід» на клієнта, так чи інакше пов'язане з практикою [20].

Будучи найважливішим компонентом інституту соціальної роботи, практика слідує тим же цілям, завданням, принципам, що і весь інститут соціальної роботи в цілому. Однак, будучи тією ланкою, на якій сходяться, фокусуються всі зусилля різних складових – нормативної бази, науково-методичних розробок, адміністративно-управлінських рішень, практика соціальної роботи ставить додаткові завдання поєднати плоди діяльності всіх названих компонентів у єдиній реальній практичній дії.

Зазвичай, коли говорять про практику в будь-якій галузі, мають на увазі опозицію теорія-практика, оскільки теорія є однією з найважливіших змістовних передумов практичної діяльності, що визначають її предмет, методи, інші особливості. Багато науковців підкреслюють, наскільки різноманітними є теоретичні моделі соціальної роботи, і встановлюють, що багато з них тією чи іншою мірою виступають в якості передумови практичної діяльності. Без теорії немає практики, оскільки її форми припускають свідому постановку цілей, вибір об'єкта, засобів тощо. Інакше висловлюючись, будь-яка практика передбачає виконання певних теоретичнихпроцедур.

Практика є додатком теоретичних ідей, способом їхнього опредметнення. Але, зі свого боку, надає теорії емпіричний матеріал для аналізу та узагальнень,і виступає як її «соціальне замовлення», бо, як відомо, теоретичні дослідженняне є самоціллю, мета теорії – практика. Практика соціальної роботи є способом апробування та втілення ідей та методів, розроблених у рамках різних теорій соціальної роботи і, водночас, звертається до теорії з вимогою аналізу найбільш проблемних точок та протиріч соціального життя та пошуку способів їх вирішення. Діалектика теорії та практики, їх взаємодія та взаємопроникнення, єдність, обумовлює ефективність усієї соціальної роботи.

Важливо забезпечити єдність теорії та практики на ділі, знайти

оптимальні форми їхньої взаємодії. Ці форми можуть бути різноманітними і мати різні аспекти. Будь-який кваліфікований фахівець, який має теоретичну підготовку, вирішує завдання вибору теорії. При цьому він користується певними критеріями, що допомагають зробити цей вибір. Проте не можна стверджувати, що його вибір повністю визначається цими критеріями, оскільки сам процес вибору не є однозначно раціональним. На вибір «своєї» теорії соціальної роботи фахівцем впливають і позараціональні чинники, зокрема, емоційні, і навіть зовнішні умови.

Послідовна реалізація перерахованих принципів дозволяє організувати діяльність щодо соціальної допомоги людям похилого віку як єдину, цілісну систему та уникнути суб’єктивних відхилень та спотворень дійсності.

У методології соціальної роботи найбільш значущими є такі принципи: об’єктивності, історизму, комплексного підходу, позиційності та ін. Послідовна реалізація перерахованих принципів дозволяє організувати діяльність щодо соціальної допомоги людям похилого віку як єдину, цілісну систему та уникнути суб’єктивних відхилень та спотвореньдійсності.

Важливе значення мають методологічні принципи, зокрема принцип історизму, який вимагає розглядати явища з точки зору їх виникнення, змін та розвитку в конкретно-історичному контексті. Принцип історизму сприяє найбільш повному відображенню закономірностей розвитку суспільства та мислення, будучи тісно пов'язаним з принципом розвитку.

Практика соціальної роботи є кінцевою ланкою в організації та наданні соціальних послуг, вона втілює теоретичні ідеї та методи і водночас надає емпіричний матеріал для теоретичного аналізу.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ НА БАЗІ РАЙОННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

2.1. Сутність та зміст соціальної допомоги людям похилого віку

Теорія соціальної допомоги населення нерозривно пов'язана з державним управлінням. Вона співвідносна з конкретно історичними обставинами розвитку країни, типом політичної влади, зі сформованими традиціями щоденного життя населення. Принциповим питанням для держави є раціональне вирішення проблем, пов'язаних з благополуччям громадян, зняттям протиріч в їхньому соціальному захисті, особливо непрацездатного віку.

Громадяни похилого віку не завжди здатні забезпечувати своє життя, тому вони постійно потребують підтримки і турботи молодих, працездатних членів суспільства. Згідно теорії старіння люди похилого віку повинні поступово відходити від соціальних систем і знижувати свою взаємодію з іншими людьми. Таке звільнення від соціальних ролей і віддалення від міжособистісних контактів надає їм можливість підготуватися до наступного етапу - смерті. Згідно теорії відчуження, це необхідно для повноцінного розвитку держави, оскільки на певні посади повинні приходити молоді і перспективні спеціалісти, які будуть займатися подальшим розвитком держави. Ця теорія є досить логічною, але вона йде в супереч моральним переконанням в сучасному світі. Громадяни похилого віку опиняються в більш відчуженому становищі від роботи, соціуму та в цілому активно-суспільного життя. Через це вони стають більш замкнені і більшість з них важко переносить новий образ життя. Тому громадяни похилого віку стають досить незахищеною верствою суспільства, питання дослідження вирішення проблеми стає ще більш

актуальне. Завдяки проведеному дослідженню було виявлено, що на сьогоднішній день у вирішенні даної проблеми серйозним стримуючим фактором є порушення балансу демографічних груп, збільшення числа осіб похилого віку, що призводить до зниження державних витрат на їх соціальну підтримку. Тому суспільство змушене брати на себе вирішення низки проблем, пов'язаних найчастіше з організацією дозвілля та матеріальним забезпеченням людей похилого віку. Соціальна політика держави стосовно цієї вікової групи відбиває як цілі й перспективи розвитку, так й ідеологію міжгрупових взаємовідносин, рівень загальнолюдської культури суспільства [16].

В Україні прийнято схилятися до дефіцитарної теорії старіння, частиною якої є теорія відчуження, що не можна назвати правильним та сучасним, бо згідно цієї теорії, як було сказано вище, людина похилого віку втрачає своє місце в соціумі і стає «відлюдником» у житті суспільства, вона вважається кволою, немічною і не готовою до соціально-активного життя, хоча це не підкріплюється науково, оскільки відношення до старості, в Україні досить стереотипне. Таке відношення сформувалось історично, на базі біологічних теорій, які базуються на змінах на клітинному рівні, але вони не враховують взаємодію організмів і зовнішнього світу, що теж додає більшої стереотипності по відношенню до старості.

У сучасному світі цій теорії протистоїть теорія активності, прихильники якої стверджують, що старість це не привід відстороняти людину від соціального життя, а навпаки необхідно підштовхувати до соціальної активності, пошуку нових хобі. Ця теорія притаманна представникам Червоного хреста, які займаються соціальною роботою з людьми похилого віку. Вони не тільки здійснюють нагляд за ними, а і підштовхують їх до активності, пошуку нових хобі. Про роботу Червоного Хреста в Україні буде більше зазначено у дослідженнях нижче.

Соціально-політичні та соціально-економічні зміни, які відбуваються сьогодні в Україні, спричинили серйозні втрати та руйнування для більшості старших громадян, які внесли значний вклад у розвиток економіки та культури

країни. Вони зіткнулися з проблемою бідності та матеріальних втрат. Більшістьз них переживають складну морально-психологічну кризу, спричинену руйнуванням колишніх цінностей, стрімким зниженням їх соціального статусу та ролі в суспільстві. Соціальне нездоров'я цієї категорії населення підкреслює необхідність пошуку механізмів інтеграції старших людей в сучасний соціум та їх адаптації до нових умов соціально-економічного та суспільного життя. Тому громада повинна взяти на себе відповідальність за створення сприятливих умов для повноцінного функціонування та реалізації особистісного потенціалу людей похилого віку, надання допомоги та здійснення соціального супроводу. Нормативно-правове регулювання надання даних послуг передбачає диференціацію завдань та використання механізмів у рамках державної політики залежно від категорій осіб похилого віку: дієздатні пенсіонери, люди похилого віку, старечий вік, довгожителі [25]. На державні органи лягає відповідальність за повне або часткове усунення обмежень їх життєдіяльності. Виходячи з цього, урядами держав проводиться цілеспрямована робота з досягнення балансу вікових груп в суспільстві. До вирішення цієї проблеми залучаються зацікавлені соціальні інституції; розробляються і приймаються нормативно-правові акти, що стосуються насамперед матеріальної підтримки сімей та всіх категорій населення для задоволення ними не тільки природних потреб, а й підвищення якості життя старшого покоління.

Сучасна система соціальної допомоги включає сукупність послуг, що надаються громадянам старшого покоління вдома або в спеціалізованих установах. Суть цієї діяльності полягає насамперед у виявленні ресурсів, видів, форм і методів послуг; структури установ, які забезпечують допомогу населенню; елементів підсистеми територіальних організацій (державних, муніципальних, громадських, церковних, приватних та інших); управління сформованої суспільної підтримки нужденних.

На наш погляд, важливим є те, що структура перелічених компонентів соціального обслуговування характеризується як стійка та стабільна система. Її суспільна сутність реалізується через функціонування спеціалізованих установ.

Відповідно до вітчизняного законодавства в Україні визначено наступні форми соціального обслуговування людей похилого віку (рис. 2.1) [10; 11]:

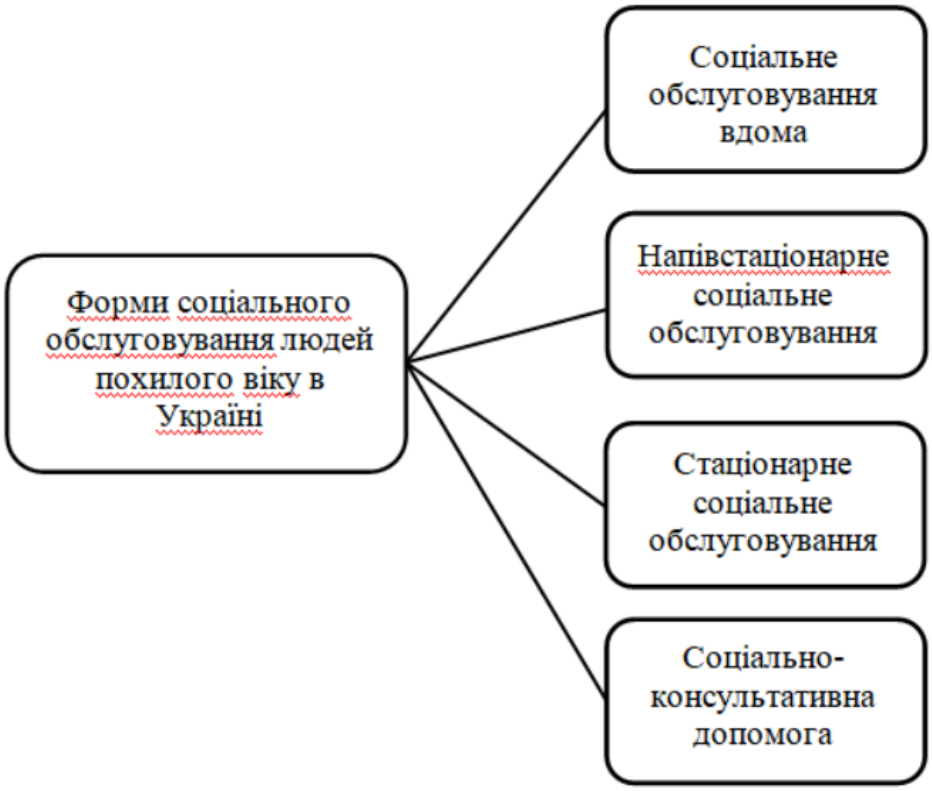

Рис. 2.1. Форми соціального обслуговування людей похилого віку в Україні

- соціальне обслуговування вдома, яке здійснюється на постійній або тимчасовій основі. До основних реабілітаційних заходів відносять медичну, психологічну та побутову допомогу;
- напівстаціонарне соціальне обслуговування реалізується у відділеннях денного перебування спеціалізованих установ для літніх людей. Діяльність цихорганізацій включає: медичну, соціально-побутову та культурну підтримкугромадян старшого віку;
- стаціонарне соціальне обслуговування передбачає надання медичної, соціальної, лікувально-трудової допомоги громадянам похилого віку, які частково або повністю втратили здатність до самостійного догляду за собою, і тим, хто потребує постійного спостереження за станом здоров'я;

- термінове соціальне обслуговування реалізується у негайній допомозі разового характеру особам похилого віку, що гостро потребують підтримки;

- соціально-консультативна допомога загалом спрямована на адаптацію людей похилого віку в суспільстві, яка насамперед сконцентрована на їхній психологічній підтримці та активізації здатності у вирішенні особистіснихпроблем. З цією метою проводиться низка заходів, серед яких, по-перше,

- виявлення осіб, які потребують підтримки; по-друге, організація реабілітаційної профілактики громадянам з різними психічними відхиленнями; по-третє, надання правової допомоги з боку органів соціального обслуговування [10; 11].

На практиці з позитивної сторони зарекомендували себе комплексні установи соціального обслуговування населення та геронтологічні центри. Сучасним напрямом роботи з людьми похилого віку є створення мережі громадських клубів для людей похилого віку. Як показує практика, для багатьох осіб старшого покоління, які бажають плідно організовувати свій вільний час, це своєрідне «вікно у світ», задоволення різних духовних та інтелектуальних потреб.

Що стосується соціального забезпечення людей похилого віку, то воно включає в себе такі елементи: пенсії та різні допомоги; утримання людей похилого віку у спеціальних установах органів соціального захисту населення, протезування, пільги, надання допомоги бездомним.

Отже, піклування над літніми людьми є одним із найголовніших напряміву соціальній роботі інститутів соціального захисту населення, яка зосереджена на здійсненні правових норм, захисті особистих та майнових прав та інтересів. Соціальний захист щодо людей похилого віку в сучасній Україні ставить перед собою такі цілі: по-перше, зберігати добробут людей третього віку, зменшуючи фактори ризику; по-друге, надавати допомогу, необхідну пенсіонерам задля збереження максимально можливого рівня їх самостійності; по-третє, захищати інтереси тих, хто визнаний недієздатним

Система соціального обслуговування літніх людей в Україні включає різні форми допомоги: догляд вдома, денні відділення, стаціонарні установи, термінова допомога та соціально-консультативна підтримка.

Важливим аспектом соціального обслуговування є психологічна реабілітація та підтримка, адаптація до нових умов життя, надання правової допомоги.

Соціальне забезпечення літніх людей передбачає виплату пенсій, допомог, утримання у спеціалізованих установах, протезування, надання пільг та допомоги бездомним. Держава відіграє ключову роль у забезпеченні належних умов життя та реалізації потенціалу людей похилого віку, вживаючи заходів для досягнення балансу вікових груп у суспільстві.

2.2. Методи і форми соціальної допомоги людям похилого віку

На сьогоднішній день характер соціальної допомоги, її будова, основні поняття розглядаються по-різному представниками різних теоретичних шкіл. Разом з тим, незважаючи на різні наукові підходи до теорії соціальної допомоги, вітчизняні та зарубіжні дослідники виділяють специфічні риси теоретичного простору соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста, які визначають сутність її предметної галузі [6; 9]:

- соціальна допомога – це еклектична (в європейській інтерпретації) абоміждисциплінарна (у вітчизняному розумінні) область пізнання;
- дослідження реальності відбувається на основі методів пізнаннясоціальних наук;
- теоретичні концепції соціальної допомоги фокусуються навколоосновних парадигм:
- індивідуальна робота з випадком;
- робота з групою;
- робота в мікросоціальному середовищі/спільноті;

- осмислення проблем клієнта здійснюється з позицій директивної – недирективної практики допомоги;
- теоретичні парадигми мають прикладний характер;
- теоретичні парадигми будуються навколо проблем аналізу ситуації клієнта (індивіда, груп, спільноти) та конструювання оптимальних моделей допомоги, виходячи з його запиту та соціального контексту;
- амбівалентність соціальної роботи виявляється у бінарної кодифікації опису теоретичних підходів, у формуванні дихотомічних комплексів: теорія – ідеологія; конформізм та девіація; інтеграція – дезінтеграція; допомога – контроль; професійна діяльність – любов до ближнього; проблема – рішення та ін.

Систематизація принципів організації та регуляції соціальної допомоги передбачає виявлення взаємозв'язку та субординації між ними та визначення їх місця у системі методології соціальної роботи. Це дозволяє визначити досить чітку структуру методології соціальної роботи, яка певним чином організовує та логічно пов'язує її компоненти та дозволяє досягати ефективності цього виду професійної діяльності. Найбільш значущими методологічними проблемами соціальної роботи є такі [27]:

- як організувати соціальну роботу, щоб вона була максимальнорезультативною;
- як визначити критерії ефективності соціальної роботи.

Отже, традиційно у практиці соціальної роботи виділяється три методи соціальної роботи (рис. 2.2) [24]:

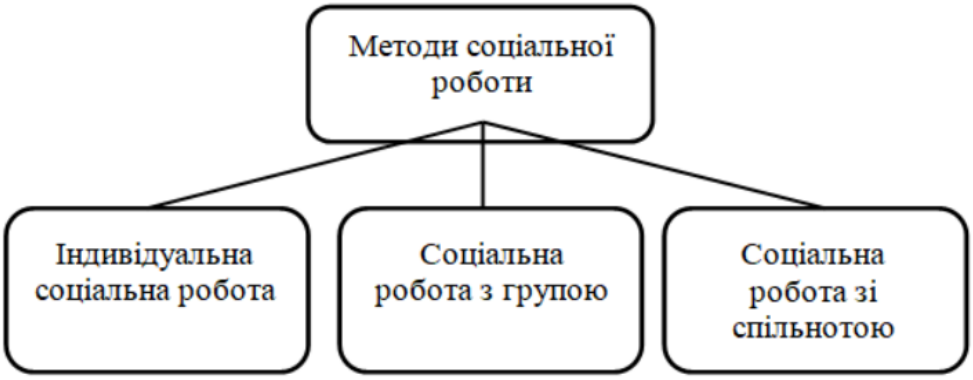

Рис. 2.2. Методи соціальної роботи

- Індивідуальна соціальна робота – метод та напрямок соціальної роботи, пов'язаний з наданням допомоги індивідам та/або сім'ям у вирішенні психологічних, міжособистісних, соціальних та економічних проблем шляхом особистої взаємодії з ними.

- Соціальна робота з групою – метод соціальної роботи з малою групою зметою використання можливостей спільної діяльності для вирішення існуючих або запобігання очікуваним проблемам у психосоціальному функціонуванні її членів.

- Соціальна робота зі спільнотою (громадою) – метод та напрямок соціальної роботи, за допомогою якого індивіди, групи та організації залучаються до цілеспрямованих спланованих дій для вирішення соціальних проблем [24].

Дані методи можуть використовуватися як діагностичні, так і методичні процедури самостійно, так і взаємодоповнювати один одного. Всі вони передбачають у взаємодії соціального працівника та клієнта такі дії: встановлення первинної комунікації (емоційного та інтелектуального контакту); вивчення та аналіз проблемної ситуації; визначення цілей та завдань спільної роботи; видозміна взаємовідносин індивіда із соціальним оточенням та/або із самим собою; оцінку прогресу та результату спільної роботи [32].

В органічному взаємозв'язку із загальнометодологічними принципами соціальної роботи знаходяться конкретно-практичні організаційні принципи соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій

Товариства Червоного Хреста, що мають більш вузьку сферу застосування [38]:

1. Принцип оптимальної розстановки кадрів включає підбір та розстановку кадрів, їх ротацію та селекцію в конкретних соціальних службах таким чином, щоб забезпечити максимум можливостей для вирішення завдань, що стоять перед ними. Цей принцип включає необхідність враховувати рівень компетентності та професіоналізму працівників при призначенні їх на певну посаду, необхідність піклуватися про надання їм можливості підвищити свою кваліфікацію. Суворе дотримання цього принципу є запорукою виконання соціальними працівниками посадових обов'язків на рівні при дотриманні своїх прав.

2. Психолого-педагогічні принципи включають принципи діяльності соціальних підрозділів, що мають психологічну та педагогічну спрямованість. Вони включають вимогу індивідуального диференційованого підходу під час здійснення психолого-педагогічного впливу, оцінку умов життєдіяльності клієнтів для вибору найрезультативніших форм і методів роботи з ними та інші вимоги.

3. Структурно-організаційні методологічні принципи взаємопов'язані із змістовним аспектом методології соціальної роботи, утвореного сукупністю методів, що забезпечують доцільність та ефективність соціальної роботи.

Ці проблеми фокусуються у головному методологічному принципі соціальної роботи: єдності теоретичних знань та практичних навичок. Цей принцип має загальнометодологічне значення для соціальної роботи, оскільки зумовлює необхідність органічного взаємозв'язку теоретичних та практичних методів соціальної роботи.

Поряд з принципом єдності теоретичних знань і практичних навичок до загальнометодологічних слід віднести також такі принципи соціальної роботи: гуманізму, що ґрунтується на визнанні людини вищою цінністю і передбачає здійснення всіх її прав; справедливості, що забезпечує умови для реалізації соціальної роботи та сприяє підвищенню стійкості, життєздатності та гнучкості соціальної роботи; компетентності, що передбачає глибоке знання теоретичних

основ соціальної роботи та вміння застосовувати їх на практиці та ін.

До основних етичних принципів соціальної роботи слід віднести положення, прийняті Міжнародною Федерацією соціальних працівників [40]: кожна людина цінна своєю індивідуальністю, яку слід враховувати та поважати; кожна людина має право на самореалізацію і зобов'язана робити свій внесок у добробут суспільства; кожне суспільство, незалежно від його форми, має функціонувати так, щоб надати максимум благ усім своїм членам; у своїй діяльності соціальний працівник має керуватися принципом соціальної справедливості; соціальний працівник повинен надавати допомогу кожному, хто потребує її; соціальний працівник тісно співпрацює зі своїми клієнтами на їхнє благо, але не на шкоду іншим; клієнти заохочуються до участі у спільній роботі та вигодах передбачуваного курсу дій; соціальні працівники роблять етично виправдані дії та дотримуються їх, відповідно до Міжнародних етичних стандартів соціальних працівників, прийнятих їхніми професійними організаціями.

Теоретичне підґрунтя соціальної допомоги людям похилого віку формується навколо основних парадигм: індивідуальна робота, групова робота, робота з мікросоціальним середовищем/громадою. Ці парадигми мають прикладний характер і спрямовані на аналіз ситуації клієнта та побудову оптимальних моделей допомоги.

Визначено три основні методи соціальної роботи: індивідуальна соціальна робота, соціальна робота з групою та соціальна робота із громадою. Ці методи можуть застосовуватися як самостійно, так і в комплексі.

Основними етичними принципами соціальної роботи є: повага до індивідуальності кожної людини, право на самореалізацію, соціальна справедливість, надання допомоги тим, хто її потребує, тісна співпраця з клієнтами на їх благо.

Методологія та принципи соціальної роботи спрямовані на забезпечення доцільності, ефективності та етичності професійної діяльності соціальних працівників у роботі з людьми похилого віку.

2.3. Міжнародний досвід соціальної допомоги людям похилого віку набазі районних організацій Товариства Червоного Хреста

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), кількість людей віком 60 років і старших потроїться з 600 мільйонів у 2000 році до двох мільярдів до 2050 року. Переважна більшість цих людей житиме в країнах з низьким або середнім рівнем доходу [4]. За даними статистики за 2023 рік, чверть людей похилого віку у світі є самотніми.

Учасники Міжнародного Товариства Червоного Хреста щороку приходять на допомогу сотням тисяч людей, зокрема людям похилого віку, в біді. У другій половині XIX століття у Швейцарії створили спеціальний Комітет, метою якого було захищати життя та гідність жертв збройних конфліктів. Через деякий час ця організація стала частиною міжнародного руху, який сьогодні налічує понад 100 мільйонів працівників та волонтерів із 192 країн світу [43].

До середини XIX століття у світі не було жодної ефективної системи

забезпечення поранених у бою солдатів медикаментами та лікарями. Ідея заснування такої системи спала на думку швейцарському бізнесменові Анрі Дюнану – небайдужій людині до страждань поранених солдат біля італійського містечка Сольферіно. А. Дюнан став свідком, як після битви 25 червня 1859 року між італо-французькою та австрійською арміями без допомоги залишалися тисячі поранених. Анрі Дюнан, який прибув із Швейцарії у власних справах, був неймовірно вражений побаченим видовищем: вулиці і площі Сольферіно були заповнені пораненими і вбитими бійцями, якими займалися кілька лікарів. Звернувшись до місцевих жителів, А. Дюнан допоміг лікарям, назбиравши добровольців серед місцевих жителів. Таким чином були врятовані сотні солдатських життів [6.46].

У 1862 році А. Дюнан опублікував свою знамениту книгу «Спогади про Сольферіно», у якій описав заходи, які дозволили б відвернути подібні страждання і жертви серед військових, а саме: створювати товариства з надання

допомоги у військовий час, які доглядали б за пораненими. Це неабияк вплинуло на свідомість європейської громадськості і стимулювало до створення міжнародної спільноти. Наразі день народження Анрі Дюнана – 8 травня - людство відзначає як Всесвітній день Червоного Хреста. Своє подальше життя він присвятив благодійній діяльності та розвитку руху Червоного Хреста.

Емблемою Товариства став червоний хрест на білому полі (зворотне розташування кольорів прапору Швейцарії) як символ зародження Руху саме в Швейцарії. Так знак червоного хреста отримав міжнародне визнання як символ недоторканності на війні усіх без винятку людей - і друзів, і ворогів [3.47].

У 1863 році був створений «Міжнародний комітет допомоги пораненим», який у 1876 р. було перейменовано у «Міжнародний Комітет Червоного Хреста». До його складу й донині входять виключно громадяни Швейцарії. Головним його завданням є здійснення контролю за дотриманням державами Конвенції про захист жертв війни, в основу яких були покладені такі принципи, як: воюючі сторони повинні надавати пораненим допомогу незалежно від їх національності; персонал і установи, а також поранені та хворі, які перебувають у них на лікуванні, користуються правами захисту і недоторканності. Міжнародна спільнота надала Комітету повноваження, які базуються на міжнародному гуманітарному праві чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме: Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, з складу збройних сил на морі; Женевська конвенція про поводження з військовополоненими; Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. Це міжнародні договори, у яких беруть участь усі держави [2.48].

Сучасна діяльність Комітету полягає в організації захисту та допомоги жертвам збройних конфліктів; наданні необхідної допомоги пораненим військовослужбовцям та учасникам внутрішніх збройних конфліктів; у захисті інтересів цивільного населення; спостереженні за дотриманням усіма

сторонами норм міжнародного гуманітарного права, а також виступає як нейтральний посередник між воюючими сторонами [1.49]

У 1919 році на міжнародній медичній конференції було прийняте рішення про створення Ліги товариств Червоного Хреста (з 1991 року – Міжнародна Федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця). До складу Міжнародної Федерації Червоного Хреста, як міжнародної гуманітарної організації, входить 192 держави світу. Її головною метою залишається надання всебічної допомоги потерпілим від екологічних та стихійних катастроф у мирний час та координація дій національних товариств у наданні гуманітарної допомоги потребуючим; підтримка і сприяння національним товариствам у реалізації програм щодо запобігання інфекційних і небезпечних хвороб, допомоги малозахищеним категоріям населення, розвитку молодіжного волонтерського руху тощо.

Міжнародний комітет Червоного Хреста є частиною Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. У міжнародному гуманітарному русі беруть участь близько 97 мільйонів добровольців у всьому світі. Метою діяльності руху є захист людського життя та здоров'я, запобігання людським стражданням та їх полегшення, незалежно від раси, релігійних та політичних поглядів.

Історія Товариства Червоного Хреста України (ТЧХУ) започаткована ще у XVIII столітті від часів козацької доби. Тогочасні благодійні медичні заклади називалися Запорізьким Спасом і знаходилися під Каневом та в інших місцях України, у яких лікувалися поранені козаки. У 1867 році виникло Російське Товариство Червоного Хреста, до якого пізніше приєдналася й українська спільнота. У 1914 році, під час Першої світової війни, на території України було зведено понад 100 шпиталів силами Червоного Хреста. До лав Товариства активно вступали лікарі, письменники, громадські діячі і просто небайдужі люди.

У 1918 році Україна оголосила себе демократичною країною. Після воєн і революцій в Україні панували розруха, голод, епідемії, населення страждало від

браку ліків і медичних працівників, вмирали безпритульні. 18 квітня 1918 року в Києві відбувся з»їзд, на якому було створене Українське Товариство Червоного Хреста. Воно започаткувало створення пунктів харчування, будинки для безпритульних, станції боротьби з малярією, протитуберкульозні та венерологічні диспансери. У 1921 – 1923 роки діяльність Червоного Хреста Української народної республіки була тісно пов’язана з міжнародними організаціями. Так, на території різних областей діяли міжнародні благодійні організації «Джойнт», «АРА», «Чехословацький Червоний Хрест», «Місія Ф. Нансена» тощо. Дані організації постачали медикаменти та продукти харчування, готували і роздавали їжу через пересувні їдальні.

У 1991 році Україна здобула незалежність. І разом із незалежністю у нашій державі був створений Український Червоний Хрест і розпочато плідну співпрацю з МКЧХ. Спільними зусиллями було реалізовано надання допомоги державними органами з поширення в Україні Міжнародного гуманітарного права та знань про рух МЧХ і ЧП.

Головним документом є Статут Товариства Червоного Хреста України. У ньому зроблено акцент на Женевських конвенціях, які виголошують братерське ставлення один до одного і закликають усіх відмовитися від думки про невідворотність війни; дотримуватися гуманітарних принципів і норм міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів; не допускати, щоб від жахів і лихоліття війни страждало мирне населення; сприяти тому, щоб стосунки між народами і державами розвивались на основі трьох головних принципів, які були запроваджені Женевськими конвенціями: повага, співчуття, солідарність [5.50].

ТЧХУ має Інформаційний центр Червоного Хреста України [1.49], де висвітлює різні напрямки його роботи, а саме: діяльність патронажної служби (з 1961 р.); навчання навичкам першої медичної допомоги для волонтерів, поліцейських і всіх бажаючих; санітарно-освітня робота спрямована на профілактику туберкульозу, ВІЛ-інфекції, соціально небезпечних хвороб, а також інформаційні компанії до відповідних всесвітніх та міжнародних днів,

залучаючи до їх проведення молодь та медпрацівників; допомога органам охорони здоров'я у пропагуванні серед населення безоплатного донорства крові: індивідуальні бесіди, роз'яснення, організація Дня донора із вшанування донорів тощо; діяльність загонів швидкого реагування; надання допомоги постраждалим при надзвичайних ситуаціях, внутрішньо переміщеним особам; служба розшуку ТЧХУ надає послуги з розшуку та відновлення родинних зв'язків (у зв'язку з коронавірусною інфекцією працюють в телефонному режимі та через електронну пошту); психосоціальна підтримка; заходи по запобіганню поширенню інфекції COVID-19 тощо.

На сьогоднішній день Міжнародний Червоний Хрест надає широку та різнопланову допомогу людям похилого віку по всьому світу. Програми Товариства Червоного Хреста для людей похилого віку включають такі послуги та допомоги у повсякденномужитті (рис. 2.3) [43]:

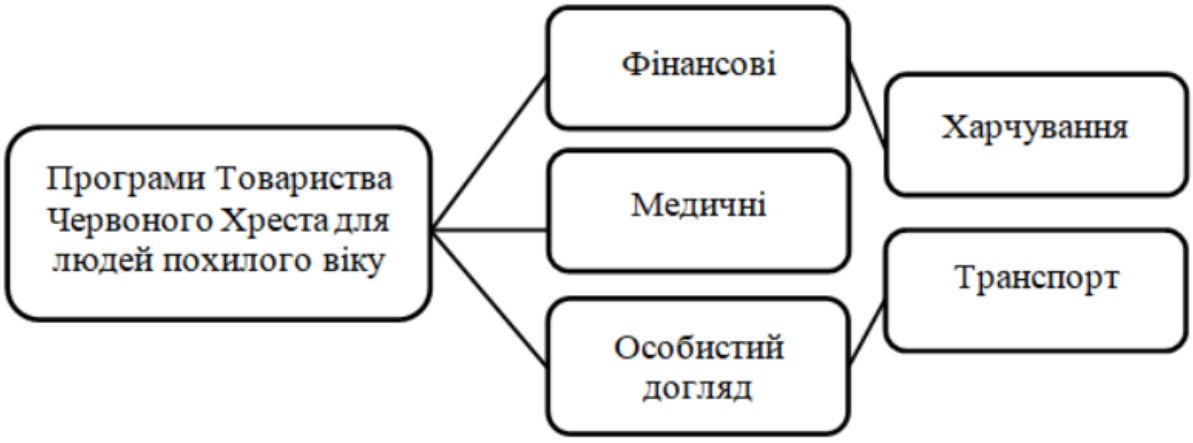

Рис. 2.3. Програми Товариства Червоного Хреста для людей похилого віку

Отже, Товариство Червоного Хреста спільно з регіональними органами соціального захисту забезпечує продуктовими наборами самотніх людей похилого віку. Районні організації Товариства Червоного Хреста кожного року організовують широкомасштабні кампанії щодо забезпечення людей похилого віку лікарськими препаратами та гігієнічними наборами. Також для потреб літніх людей закуповується постільна білизна, рушники, одяг, взуття тощо.

І ще одна біда одиноких людей похилого віку – самотність, брак уваги та людського спілкування. Тому в різних регіонах світу діють програми з інтеграції людей похилого віку в культурне та соціальне життя міста чи району. Районні організації Товариства Червоного Хреста організовують консультації фахівців, уроки здорового способу життя, вечори дозвілля, гуртки за інтересами, проводять заходи для успішної реалізації програми.

У багатьох регіонах при районних організаціях Товариства Червоного Хреста функціонують будинки сестринського догляду, медико-соціальні центри та пансіонати, палати сестринського догляду у лікарнях, центри денного перебування людей похилого віку. На базі районних організацій Товариства Червоного Хреста створено та діє багато обладнаних кімнат (центрів) медико-соціальної допомоги, в яких людям похилого віку надається соціально-медична, психологічна, юридична, консультативна допомога та проведення реабілітаційних заходів.

Таким чином, особливостями соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста є:

- Волонтерство у довгостроковому догляді: Товариство підтримуємо людей похилого віку, їх сім'ї та осіб, які здійснюють догляд за ними, надаючи високоякісні послуги, що відповідають їхнім потребам. У той же час Червоний Хрест цінує людей похилого віку як невід'ємну частину волонтерської мережі Червоного Хреста.
- Співтовариства, дружні до людей похилого віку: Червоний Хрест просуває спільноти, дружні до людей похилого віку, для сприяння активному та здоровому старінню шляхом покращення медичних послуг та сприяння участі людей різного віку у формуванні структур на рівні спільноти та послуг. Також Червоний Хрест працює над створенням інклюзивного середовища для людей похилого віку з різними потребами та можливостями, одночасно вирішуючи проблеми соціальної ізоляції та самотності.
- Догляд вдома: районні організації Товариства Червоного Хреста працюють з людьми похилого віку, їхніми сім'ями та особами, які здійснюють

догляд за ними, щоб надавати медичні та соціальні послуги, які дозволяють реабілітацію та відновлення здатності літніх людей жити незалежно та залишатися у звичному середовищі якомога довше. Унікальність допомоги полягає у наданні вдома довгострокової інтегрованої допомоги, яка включає послуги індивідуального догляду, соціальні та медичної допомоги та ін.

За підсумками роботи за минулий рік, Товариство Червоного Хреста опублікувало звіт, в якому було зазначено, що бути готовим до стихійних лих важливо для людей різного віку. Але, за звітом Товариства Червоного Хреста,є кілька факторів, які роблять людей похилого віку більш уразливими [43]:

- Вища поширеність хронічних захворювань, когнітивних порушень та проблем із прийомом ліків під час стихійних лих.
- Велика залежність від допоміжних пристроїв (наприклад, ходунків, окулярів) та вимог до підтримки з боку осіб, які здійснюють догляд, та інших осіб під час стихійного лиха.
- Можливість соціальної ізоляції.
- Можливість психологічного стресу.
- Прогалини у підготовці осіб, які здійснюють догляд за людьми похилого віку, особливо тих, хто доглядає за людьми похилого віку з деменцією.

Щоб допомогти усунути ці прогалини, до звіту були включені такі рекомендації експертів:

- Люди похилого віку та особи, які здійснюють за ними догляд, потребують індивідуальної, легкодоступної інформації, пов’язаної з готовністю до стихійних лих, та посібників з розробки індивідуальних планів дій у надзвичайних ситуаціях. Доступ до цих програм також слід розширити.
- Для людей похилого віку, які покладаються на засоби пересування, повинні бути усунути або зведені до мінімуму бар’єри, що заважають їм евакуюватися, і повинні бути вжити заходи для забезпечення безпеки в їхньому оточенні.
- Програми, які надають людям похилого віку необхідні громадські

послуги та допомогу у повсякденному житті, повинні розробляти плани та протоколи, пов’язані з адекватним реагуванням на потреби людей похилого віку під час надзвичайних ситуацій та стихійних лих.

- Місцеві органи влади повинні використовувати джерела даних, такі як реєстри, які ідентифікують осіб, що перебувають у групі ризику, щоб дати можливість службам екстреного реагування легше розставляти пріоритети у своїх пошуково-рятувальних операціях після надзвичайної ситуації.
- Медичні працівники та співробітники служб екстреного реагування повинні пройти навчання з надання геріатричної допомоги, а також надання допомоги як людям похилого віку, так і особам, які здійснюють догляд за ними, під час стихійних лих.

Міжнародний Червоний Хрест вважає, що старіння населення відкриває безліч можливостей. І коли людям похилого віку допомагають старіти здоровим чином, вони можуть продовжувати залишатися життєво важливим активом для своїх сімей, друзів та спільнот. Тому Червоний Хрест по всьому світу підтримує національні суспільства в реалізації багатьох програм та послуг, що відповідають конкретним потребам та ризикам для здоров’я людей похилого віку. Здійснювані на рівні спільноти, вони допомагають людям похилого віку зробити кращий вибір, щоб жити більш довгим, здоровим і активним життям.

Переваги програм Червоного Хреста здорового старіння включають:

- Поліпшення якості життя.
- Підвищена чи збережена незалежність, позитивна поведінка щодо здоров’я та мобільності.
- Зниження інвалідності (менша кількість падінь, пізніший початок абоменша кількість років інвалідності).
- Підвищення соціальної інтеграції та покращення психічного здоров’я.

Важливо відзначити, що програми Міжнародного Товариства Червоного Хреста також зосереджені на розширенні прав і можливостей та заохочення людської гідності, приділяючи особливу увагу боротьбі з дискримінацією, стигматизацією та ейджизмом.

Історично Товариство Червоного Хреста бере свій початок з ідеї Анрі Дюнана про створення системи допомоги пораненим солдатам. Зараз це міжнародний гуманітарний рух з 192 національними товариствами.

В Україні Товариство Червоного Хреста було створене у 1918 році та відновило діяльність після здобуття незалежності у 1991 році у співпраці з Міжнародним Комітетом Червоного Хреста.

Міжнародний Червоний Хрест надає широку та різнопланову допомогу людям похилого віку по всьому світу. Програми Товариства Червоного Хреста для людей похилого віку включають такі послуги та допомоги у повсякденному житті: фінансові, медичні, транспортні тощо. Важливо відзначити, що програми Міжнародного Товариства Червоного Хреста також зосереджені на розширенні прав і можливостей та заохочення людської гідності, приділяючи особливу увагу боротьбі з дискримінацією, стигматизацією та ейджизмом.

РОЗДІЛ 3
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ НА БАЗІ РАЙОННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

3.1. Аналізу стану соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя

Старіння супроводжується складнимкомплексом змін, що відбуваються в організмі з віком. Люди похилого віку можуть зіткнутися з проблемами, які виникають через обмеження фізичної активності та соціальну ізоляцію. Це може призводити до соціальної дезадаптації, почуття самотності, тривоги та залежності, та може впливати на психологічний і фізичний стан літніх людей, а також призводити до прогресування хронічних захворювань. Багато людей не готові до змін у своєму житті та відчувають дискомфорт, що виражається у негативних емоціях, які вони випромінюють, такі як бурчання, дратування та ображення. Вони можуть почуватися непотрібними танещасними.

Співробітники районних організацій Товариства Червоного Хреста пропонують допомогу людям похилого віку, які залишилися без підтримки, у всіх куточках нашої країни, у тому числі й у м. Запоріжжя. Вони допомагають у проведенні різних господарських справ вдома, а також забезпечують гігієнічні процедури та надають психологічну підтримку [18].

Послуги з догляду вдома в Товаристві Червоного Хреста України існуютьз 1961 року, коли була створена патронажна служба для безоплатного надання догляду самотнім непрацездатним людям похилого віку. Починаючи з 2022 року, фінансування цієї діяльності було переглянуто, і завдяки підтримці партнерських організацій Червоного Хреста, ці послуги були продовжені у Луганській та Донецькій областях, а потім поширені ще й на інші області України, зокрема Запорізьку.

Під час російської агресії проти України було мобілізовано всі доступні ресурси для розширення масштабів допомоги та догляду за тими, хто цього потребував. Наразі близько 200 соціальних помічників у м. Запоріжжя допомагають та підтримують понад 700 людей. Ці помічники забезпечують побутову допомогу, включаючи прибирання, готування їжі, заміну постільної білизни, а також допомагають вирішувати соціальні питання, як-от, супроводження до лікаря, закупівлю та доставку необхідних товарів, допомогув оплаті комунальних послуг, спільні прогулянки та інше. Вони також надають емоційну підтримку, що особливо важливо для самотніх людей похилого віку у такі складні для країни часи.

Допомога людям похилого віку відбувається з використанням ресурсів районних структур Товариства Червоного Хреста України та враховує потреби цільових груп проєкту «Догляд вдома» наступних категорій (рис. 3.1) [18]:

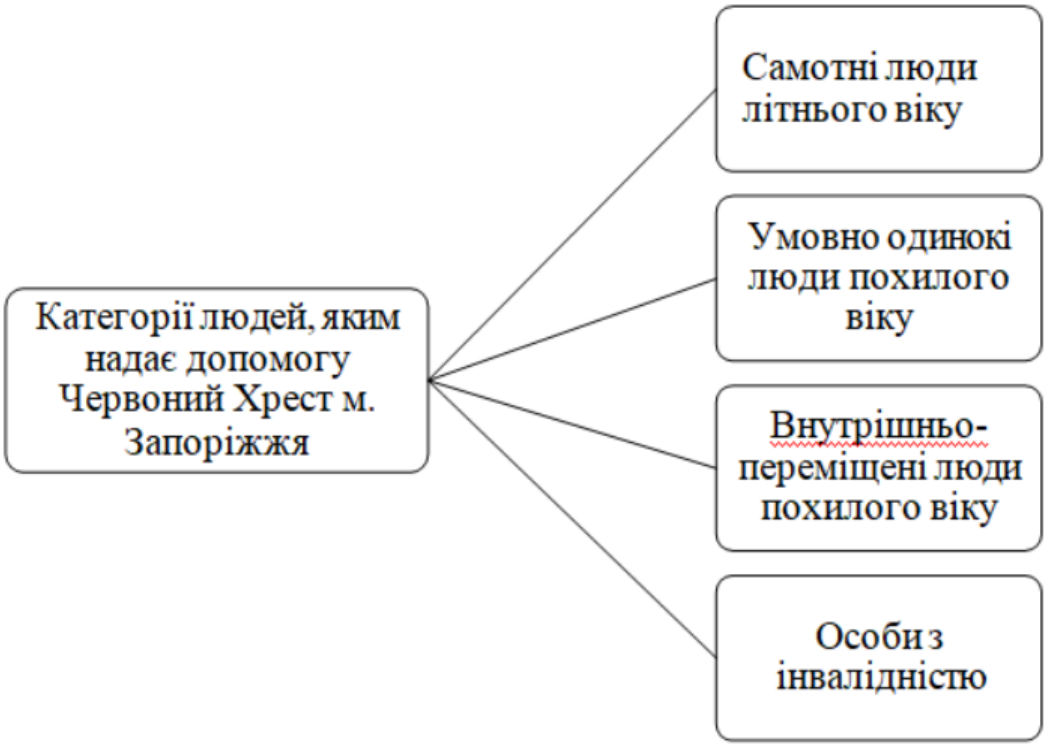

Рис. 3.1. Категорії людей, яким надає допомогу районні організації ТовариствоЧервоного Хреста м. Запоріжжя

- самотнім людям похилого віку;
- умовно одиноким людям похилого віку, рідні яких були

вимушенізалишити місце проживання через військові дії, або проходять службу в ЗСУ тавійськах територіальної оборони України;

- одиноким та умовно одиноким людям похилого віку, які знаходяться у тимчасових прихистках для внутрішньо-переміщених осіб;
- - особам похилого віку з інвалідністю та членам їх сімей.

Зазначені групи поділяються на такі категорії з основними критеріями:

- Категорія I – Немобільні: прикуті до ліжка (лежачі / сидячі / без нижніх кінцівок); стан здоров'я обмежує людину у виконанні будь-яких дій з соціально-побутового догляду за собою.
- Категорія II – Обмежені в пересуванні: пересуваються за допомогою обладнання (тростина, візок, милиці) на обмежену відстань; в змозі пересуватись самостійно тільки в межах помешкання; стан здоров'я обмежує людину у виконанні деяких дій з соціально-побутового та гігієнічного догляду за собою.
- Категорія III – Мобільні: самостійно пересуваються на невеликі відстані, мають змогу обслуговувати себе самостійно, але проживають далеко від фармацевтичної, продовольчої інфраструктур або не в змозі самостійно долати відповідні відстані.

Таким чином, відповідно до домовленостей між підопічним та Товариством Червоного Хреста м . Запоріжжя, соціальні помічники можуть надавати наступні послуги:

- спілкування та емоційна підтримка;
- Прибирання житла (прибирання/вологе прибирання, провітрювання, миття посуду, виніс сміття тощо) ;
- допомога у заміні білизни (постільної або натільної);
- приготування їжі;
- допомога у дотриманні особистої гігієни;
- Закупка та доставка продуктів харчування, ліків, корму для домашніх тварин та інших продуктів першої необхідності;
- надання гуманітарної допомоги від Товариства Червоного Хреста

України (продуктові набори, гігієнічні набори тощо);

- допомога у вирішенні соціальних питань (супровід до лікаря, допомога у виплаті комунальних платежів, спільна прогулянка на вулиці тощо);
- відновлення родинних зв’язків;
- за потреби – надання першої допомоги або першої психологічної допомоги;
- допомога у забезпеченні реабілітаційних засобів пересування (милиці, ціпки, тростини тощо);
- доставка твердого палива;
- принесення/винесення води тощо.

Для багатьох пенсіонерів перехід на заслужений відпочинок стає великою трагедією, яка важко впливає на їхнє самопочуття та самооцінку. Вихід на пенсію вважається критичним періодом у житті більшості людей. Відмова від активної діяльності може призвести до втрати особистої ідентичності та зниження самоповаги. Після прощання з роботою та звільнення від звичного графіка життя людина може почати відчувати психологічні проблеми, відчуття втрати та невпевненості. Для того, щоб зробити перехід на новий етап життя менш болісним та допомогти пенсіонерам знову знайти сенс у житті та уникнути депресії, важлива психологічна підтримка.

Одним із основних завдань психологічної роботи, що проводиться районними організаціями Товариства Червоного Хреста у м. Запоріжжя з людьми похилого віку, є покращення їхнього психологічного стану та включення їх у процес вирішення соціальних проблем. Соціальна реабілітація означає реінтеграцію, повернення людей похилого віку до суспільства, подолання їх соціальної ізоляції та розширення соціальних зв’язків. За словами працівників Товариства, кожен старший громадянин має відчувати себе повноцінним членом суспільства.

Психологічна допомога та підтримка самотніх людей похилого віку районними організаціями Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя спрямована на підвищення їх самооцінки, формування у них позитивного

погляду на життя. Основні форми психологічної допомоги у старості включають [18]:

- діагностика психічного стану;
- індивідуальні програми, консультування;
- проведення психологічних тренінгів;
- корекційні заняття;
- заняття в групах підтримки.

У результаті таких занять старші люди освоюють навички управління стресом та релаксації, вчаться пристосовуватися до постійно змінюваної реальності.

Використання Товариством Червоного Хреста України інтерактивного середовища приносить позитивні результати: старші люди стають більш спокійними та життєрадісними, зменшується рівень тривожності та психоемоційної напруги. Участь у творчій майстерні дозволяє пенсіонерам розвивати свої таланти, про які вони можливо навіть не здогадувалися. Колективна творчість об'єднує старших людей, надає їм життєву енергію, сприяє самовираженню, розширює світогляд та розвиває фантазію.

Те, що кожна людина відчуває на завершальних етапах свого життя, є відображенням усього її життєвого досвіду. Проте, значну роль в цьому відіграють і оточуючі люди. Людям похилого віку часто не вистачає можливостей поділитися своїми думками і почуттями з оточуючими або вони просто бояться це робити, тому психологічна підтримка для самотніх людей похилого віку є особливо важливою.

Старіння супроводжується складними змінами в організмі та може призводити до соціальної дезадаптації, почуття самотності, тривоги і негативних емоцій у людей похилого віку.

Проєкт «Догляд вдома» Товариства Червоного Хреста надає допомогу самотнім людям похилого віку, умовно одиноким, внутрішньо переміщеним особам та людям з інвалідністю.

Соціальні помічники надають широкий спектр послуг: від емоційної

підтримки до побутової допомоги, придбання товарів, супроводу до лікаря тощо. Психологічна підтримка особливо важлива для самотніх людей похилого віку, які часто не мають можливості поділитися думками та почуттями. Психологічна допомога спрямована на покращення психологічного стану, реінтеграцію у суспільство, формування позитивного погляду на життя.

3.2. Напрями оптимізації соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя

Зміни, пов'язані з перетворенням суспільства, надають безпосередній вплив на становище і соціальне самопочуття людей похилого віку, яким особливо важко адаптуватися у змінних економічних умовах – вони гостріше відчувають свою залежність та самотність. Економічна криза супроводжується посиленням ейджизму – дискримінації за віком, соціальної ізоляції людей похилого віку, розривом соціальних зв'язків між літніми і молодими людьми, нерівністю доступу до інформації та інших ресурсів. Усе це призводить до істотного посилення соціальних, особистісно-психологічних та економічних проблем людей пенсійного віку, які, вийшовши на пенсію, перестають розглядатися суспільством як «людський капітал», знецінюються, у тому числі й у власних очах. На цьому фоні стає очевидною необхідність оптимізувати соціальну допомогу людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя, щоб вони могли використати накопичений життєвий досвід та розвивати свої потенційні здібності для адаптації до нових реалій та подолання різних соціальних труднощів, що, у свою чергу, благотворно вплине на стабілізацію відносин в суспільстві.

Разом з тим, через різні умови, пов'язані зі станом здоров'я, розривом з усталеним колом спілкування через вихід на пенсію, складнощами у взаєминах літніх людей з урбанізованим оточенням, зростає кількість тих, хто втомлюється від людей, важко з ними сходиться, відчуває недовіру та негативні

емоції по відношенню до всього нового і водночас обтяжується цим станом. У цьому контексті організація Товариством Червоного Хреста України соціальної підтримки у вигляді реалізації реабілітаційних та адаптаційних заходів є дуже важливою та актуальною.

З метою профілактики самотності у старшому віці та її наслідків потрібно реалізовувати заходи щодо розширення сфери спілкування: організовувати святкові чаювання, концерти, приурочені до календарних свят та тематичних днів. Видавати людям похилого віку квитки в кіно, у театр, музеї, дати можливість побувати на літературних читаннях або музичних вечорах, що організуються закладами культури районів міста Запоріжжя.

Також людей старшого віку Товариству Червоного Хреста України потрібно залучати до клубів спілкування за інтересами. Народні хори та гуртки декоративно-прикладної творчості, клуб скандинавської ходьби та шаховий клуб, клуб взаємопідтримки та літературно-музичні клуби тощо будуть об'єднувати людей похилого віку і допомагати їм реалізовуватись і зберігатися у змінному соціумі.

Як показує практика, соціокультурна реабілітація інтегрує літніх громадян у загальне соціокультурне середовище, що дозволяє досягти та підтримувати оптимальний рівень їх самостійності та життєдіяльності.

На основі вивчення досвіду Товариства Червоного Хреста стало ясно, що необхідно вирішувати такі проблеми як попередження старості, подолання негативних ознак старіння за допомогою пропаганди психічної та фізичної активності, стимулювання міжособистісної активності діяльності, включення в сучасний інформаційний простір – все, що посилить можливість самореалізаціїі вплине на почуття власної значущості та цінності людини похилого віку. Особливо актуальним у контексті організації соціальної підтримки при вирішенні цих проблем є поширення ідеології та практики орієнтації та залучення літніх людей у процес освіти, стимулювання потреби до постійного розширення та поглиблення знань у найрізноманітніших сферах. Структурою, покликаною вирішити таку задачу у м. Запоріжжя, може стати Школа літнього

віку, створювана при районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя.

У такій школі можна відкрити такі відділення для людей похилого віку:

- комп'ютерна грамотність;
- активне довголіття;
- творча та прикладна діяльність;
- безпечна життєдіяльність;
- правова та економічна культура;
- соціальний туризм;
- краєзнавство.

За кожним напрямом навчання треба формувати стійкі навчальні групи. Навчання кожної групи повинно проводитися курсом від 2-х до 4-х місяців залежно від напряму навчання. Після закінчення курсів навчання слухачі одержуватимуть сертифікати.

З метою надання можливості здобути освіту максимальній кількості літніх жителів м. Запоріжжя Школа літнього віку може бути організована у різних формах: слухачі можуть навчатися як за окремими напрямками знань, що їх цікавлять, так і пройти повний курс комплексного навчання.

Звісно, для вирішення поставленого завдання – масового залучення людей похилого віку до якісного навчання у спеціалізованій системі освіти – можливостей одних тільки співробітників районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя недостатньо. Тому потрібно активно залучати до навчальної діяльності волонтерів – кваліфікованих спеціалістів у своїй галузі. Так у програмі «Комп'ютерний лікнеп» із залучення літніх людей до ІКТ-освіти як викладачі можуть виступати успішні студенти старших курсів ЗВО м. Запоріжжя. До викладання «Безпечної життєдіяльності» можуть бути залучені співробітників ДСНС та Поліції. Заняття прикладною творчою діяльністю можуть проводити волонтери-викладачі додаткової освіти тощо.

Особливо важливим напрямом освіти як форми соціальної підтримки людей похилого віку, які продовжують їх залучення до соціокультурного

середовища, вважаємо такі відділення як «Краєзнавство» та «Соціальний туризм». У цих напрямках може здійснюватися проєктна діяльність. Основною ідеологією при розробці таких проєктів є розуміння, що якісна освіта – це поєднання двох складових: теоретичної та практичної.

Наприклад, один з проєктів може здійснюватися спільно із Запорізькою обласною універсальною науковою бібліотекою Запорізької обласної ради – проєкт «з БібліоГідом по Запоріжжю». У рамках проєкту «студенти» дізнаються на лекціях у бібліотеці факти з історії міста, його околиць, всього регіону і після теоретичної частини здійснюють екскурсію місцями, що вивчаються.

Іншим може бути освітній проєкт «Народний екскурсовод». З метою теоретичної підготовки людей похилого віку треба навчати у Школі гідів, що є серією занять, на яких професійний екскурсовод навчає пенсіонерів методиці організації та проведення власної екскурсії, дає поради, допомагає вибрати тему, знайти необхідні літературні джерела. На другому етапі випускники Школи гідів самостійно організують та проводять краєзнавчі екскурсії по місту чи області.

Таким чином, на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя можна вибудувати єдину багаторівневу систему соціальної підтримки людей похилого віку, яка враховує в кожному конкретному випадку специфіку їх соціального статусу, їх потреби, інтереси, біологічні та соціальні можливості, особливості життєдіяльності тощо. Від прогресу цієї системи залежить успішність соціальної підтримки, а значить покращення якості життя людей похилого віку та благополуччя суспільства.

Економічні та соціальні зміни в суспільстві особливо негативно впливають на людей похилого віку, посилюючи їхню ізоляцію, самотність та дискримінацію за віком (ейджизм). Це призводить до посилення соціальних, психологічних та економічних проблем для цієї вразливої вікової групи. Для подолання цих проблем необхідно оптимізувати соціальну допомогу людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м.

Запоріжжя через реалізацію реабілітаційних та адаптаційних заходів.

Важливими заходами є розширення сфери спілкування (свята, концерти, клуби за інтересами), залучення до освітнього процесу та стимулювання міжособистісної активності людей літнього віку.

Пропонується створити Школу літнього віку при районних організаціях ТЧХ із різними напрямками навчання: комп'ютерна грамотність, активне довголіття, творча діяльність, безпека життєдіяльності, правова і економічна культура, соціальний туризм, краєзнавство.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки.

На основі аналізу літератури було проаналізовано стан наукової розробки напряму соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста. Соціальним захистом можна назвати інструмент еволюційного процесу, так як він виступає захисним бар'єром від втрати доходів окремих громадян, а для суспільства – від негативних змін в економіці, особливо у виробничій сфері в умовах ринку. Соціальний допомога є одним з пріоритетних напрямків діяльності соціальної держави. Вважаємо, що в сучасних умовах головними принципами є адаптація та адресність соціальної допомоги.

Дослідження спеціальної літератури дозволило визначити зміст основних поняття дослідження: «соціальна допомога», «люди похилого віку», «районні організації товариства червоного Хреста». Соціальна допомога та соціальний захист – це велика система, яка включає програми зі сплатою і без сплати внесків, страхування, заходи щодо участі в діяльності ринку праці або інші дії. Люди, які перебувають в групі старшого працездатного віку, вважаються людьми похилого віку, що означає, що головним критерієм є працездатність. Основною метою діяльності МКЧХ є реалізація норм міжнародного гуманітарного права у повному обсязі.

У роботі систематизовано принципи та методи дослідження соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста. У методології соціальної роботи найбільш значущими є такі принципи: об'єктивності, історизму, комплексного підходу, позиційності та ін. Послідовна реалізація перерахованих принципів дозволяє організувати діяльність щодо соціальної допомоги людям похилого віку як єдину, цілісну систему та уникнути суб'єктивних відхилень та спотвореньдійсності.

На основі дослідження було виявлено сутність та зміст соціальної

допомоги людям похилого віку. Піклування над літніми людьми є одним із найголовніших напрямів у соціальній роботі інститутів соціального захисту населення, яка зосереджена на здійсненні правових норм, захисті особистих та майнових прав та інтересів. Соціальний захист щодо людей похилого віку в сучасній Україні ставить перед собою такі цілі: по-перше, зберігати добробут людей третього віку, зменшуючи фактори ризику; по-друге, надавати допомогу, необхідну пенсіонерам задля збереження максимально можливого рівня їх самостійності; по-третє, захищати інтереси тих, хто визнаний недієздатним.

Вивчення методів і форм соціальної допомоги людям похилого віку дозволило зробити висновок, що систематизація принципів організації та регуляції соціальної допомоги передбачає виявлення взаємозв'язку та субординації між ними та визначення їх місця у системі методології соціальної роботи. Це дозволяє визначити досить чітку структуру методології соціальної роботи, яка певним чином організовує та логічно пов'язує її компоненти та дозволяє досягати ефективності цього виду професійної діяльності.

Характеристика міжнародного досвіду соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста показала, що Міжнародний Червоний Хрест надає широку та різнопланову допомогу людям похилого віку по всьому світу. Програми Товариства Червоного Хреста для людей похилого віку включають такі послуги та допомоги у повсякденному житті: фінансові, медичні, транспортні тощо. Важливо відзначити, що програми Міжнародного Товариства Червоного Хреста також зосереджені на розширенні прав і можливостей та заохочення людської гідності, приділяючи особливу увагу боротьбі з дискримінацією, стигматизацією та ейджизмом.

Аналіз стану соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя дав змогу визначити, що співробітники районних організацій Товариства Червоного Хреста пропонують допомогу людям похилого віку, які залишилися без підтримки, у всіх куточках нашої країни, у тому числі й у м. Запоріжжя. Вони допомагають

у проведенні різних господарських справ вдома, а також забезпечують гігієнічні процедури та надають психологічну підтримку.

На основі проведеного дослідження було обґрунтовано напрями оптимізації соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя. З метою посилення профілактики самотності у старшому віці та її наслідків потрібно реалізовувати заходи щодо розширення сфери спілкування: організовувати святкові чаювання, концерти, приурочені до календарних свят та тематичних днів. Видавати людям похилого віку квитки в кіно, у театр, музеї, дати можливість побувати на літературних читаннях або музичних вечорах, що організуються закладами культури районів міста Запоріжжя. Також людей старшого віку потрібно залучати до клубів спілкування за інтересами, відкрити Школу літнього віку. Тобто результативність соціальної допомоги людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м. Запоріжжя підвищиться від застосування заходів не тільки для задоволення фізіологічних потреб, а й суспільних та духовних потреб людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баландіна Н., Панькович О. Ейджистські дискурсивні практики вновинах електронних медіа. *Obraz*. 2021. Vol.2 (36). С. 40–53..

2. Балдинюк О. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2018. Вип. 1. С. 12–17.

3. Браун А. Супервізор у соціальній роботі: Супервізія догляду в громаді, денних та стаціонарних установах / пер. з англ. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2003. 240 с.

4. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). URL: https://www.who.int. (дата звернення: 07.02.2024).

5. Галушко К. Ю. Спенсер Герберт. Е*нциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін. Київ : Наукова думка, 2012. Т. 9. 944 с.

6. Гогоша О. Участь Міжнародного комітету Червоного Хреста у гуманітарних місіях та операціях ООН. *Вісник Львівського університету*. 2012. Вип. 31. С. 95–103.

7. Горемикіна Ю.В. Значення соціальних послуг для реалізації державних соціальних гарантій та зобов'язань перед особами похилого віку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2017. № 13. С. 976–985.

8. Горєлов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. 36 с. (дата звернення: 24.02.2024).

9. Грибан О. Г. Створення українським товариством Червоного Хреста системи військово-санітарної освіти у 30-ті рр. XX ст. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 12. С. 19–29.

10. Державний стандарт соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку і людей з інвалідністю від 7.06.2017 № 956. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-17#Text. (дата звернення: 03.03.2024).

11. Деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 р. № 214. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannyanadannya-derzhavnoyi-socialnoyi-dopomogi-na-period-vvedennyavoyennogo-stanu-214. (дата звернення: 05.03.2024).

12. Джуган В. В. Дефініція поняття «люди похилого віку», як категорії соціальної роботи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 1 (50). С. 77–80.

13. Довгань Н. Дослідження соціокультурної та професійної взаємодії поколінь: стратегія узагальнених даних. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2020. № 2–3 (20). С. 31–41.

14. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І.Д.Звєрєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.

15. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

16. Європейська соціальна хартія. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/ 994_ - 062#Text. (дата звернення 18.03.2024).

17. Житинська М. О. Деякі аспекти соціального захисту людей похилого віку в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Київ : Вид- во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. Вип.19(11). С. 154- 159.

18. Запорізька обласна організація Товариства Червоного Хреста. URL:https://www.facebook.com/redcross.zp/. (дата звернення: 20.03.2024).

19. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 220 с.

20. Іванова І.Б. Методи соціальної роботи (на основі Державних стандартів соціальних послуг): навч. посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ : Університет «Україна», 2018. 302 с.

21. Кулачок-Тітова Л. В. Право на гідне життя осіб похилого віку та проблеми його забезпечення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2022. № 29. С. 152- 161.

22. Кухта М. Соціальний потенціал людей старшого віку в Україні : монографія. Київ : КНУКіМ, 2018. 304 с.

23. Мадридський міжнародний план дій з проблем старіння. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ageing_program.shtml. (дата звернення: 07.04.2024).

24. Мацкевіч Ю. Р. Соціальна робота з людьми похилого віку. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2014. 339 с.

25. Мельничук М., Томляк Т. Українське товариство Червоного Хреста: медико-санітарна діяльність і соціальна допомога населенню УСРР у 1921–1929 рр. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2018. Вип. 26. С. 58–64.

26. Політична енциклопедія / ред.: Ю. Левенець; Ю. Шаповал. Київ: Парлам. вид-во, 2011. 807 с.

27. Поляруш С. І. Міжнародний рух Червоного Хреста: правові аспекти становлення і співпраці з Україною. *Наукові записки Центрального українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2017. Вип. 2 (спецвип.). С. 176–180.

28. Про соціальні послуги : Закон України № 18 від 2019. URL: https://zakon.ra da.gov.ua/-laws/show/2671-19#Text. (дата звернення: 14.04.2024).

29. Про схвалення Стратегії державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року / Розпорядження КМУ № 10-р від 11 січня 2018 року. URL: https://za-kon.rada.gov.ua/laws/show/10- 2018-%D1%80#Text. (дата звернення: 16.04.2024).

30. Савчук О. М., Миргородська І. В. Стандарти супервізії в соціальнійроботі. *Наукові записки НаУКМА*. 2012. Том 136. С. 67–71.

31. Система соціальної допомоги людям похилого віку / уклад. : Я. М. Раєвська, Л. П. Мельник, Ж. В. Мельник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2019. 187 с.

32. Слозанська Г.І. Супервізія в соціальній роботі: основні підходи та принципи. *Науковий Вісник Ужгородського Національного Університету*.

2014. № 30. С.155–158.

33. Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід : колективна монографія / В. Поліщук, Н. Горішна, Г. Слозанська та ін. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 221 с.

34. Срібна М. А. Діяльність Українського Червоного Хреста на звільнених від нацистських окупантів українських землях у 1944–1945 рр. (за документами ЦДАГО України, ЦДАВО України, Державного архіву Житомирської області). *Архіви України*. 2015. № 1. С. 67–74.

35. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальноїроботи / упор. Л. В. Лохвицька. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.

36. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: Навч.посіб. Київ : Знання, 2014. 575 с.

37. Фурман А. В., Біскуп В. С., Морщакова О. С. Загальна соціологія. Київ : Ліра-К, 2020. 354 с.

38. Червоний Хрест України. URL: https://redcross.org.ua/. (дата звернення: 04.05.2024).

39. Черевата О. Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану. *Могилянські читання – 2022* : XXV Всеукр. наук.-практ. конф., Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С. 22-25.

40. Чорнописька В. З. Міжнародно-правові стандарти соціального захисту людей похилого віку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2019. Вип. 24. С. 61-68.

41. Якубова Л. А. Порівняльний аналіз особливостей організації соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні та за кордоном. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Вип. 36. С. 209–211.

42. Davis K., Moore W. E. Some principles of stratification. *American Sociological Review.* 1945. №*10. P.* 242–249.

43. International Committee of the Red Cross. URL:

https://www.icrc.org/. (дата звернення: 12.05.2024).

44. International Labor Organization. URL: https://www.ilo.org/. (дата звернення: 14.05.2024).

45. Shucksmith-Wesley Chr. The International Red Cross and Red Crescent Movement Response to the West African Ebola Outbreak 2014 / Infectious Diseases in the New Millennium. Cham : Springer, 2020. P. 65–88.

46. Історична нотатка. URL: http://c4u.org.ua/8-travnia-1828-roku-narodyvsia-anri-dyunan-zas/ (дата звернення: 25.05.2024).

47. Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні : Закон України від 22.10.2009 р. № 1675-VI. Відомості Верховної Ради України. 1999. №36. Ст. 316. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-14/card4#Current (дата звернення: 25.05.2024).

48. Короткий Т., Доценко М. На варті гуманності. Женевські конвенції 1949. *Юридична газета online. Всеукраїнське професійне юридичне видання*.. 12 серпня 2020 р. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/na-varti-gumannosti-zhenevski-konvenciyi-1949.html (дата звернення: 24.05.2024).

49. Інформаційний центр Червоного Хреста України. URL: https://redcross.org.ua/ (дата звернення: 24.05.2024).

50. Статут Товариства Червоного Хреста України (в новій редакції) : затв. в новій редакції із змінами і доповненнями, внесеними XXI з'їздом Товариством Червоного Хреста України 20.04.2016 р. URL: https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Statute_URCS.pdf (дата звернення: 24.05.2024).

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Лазарева Анастасія Євгенівна, студентка 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: lazarevastas83@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна допомога людям похилого віку на базі районних організацій Товариства Червоного Хреста м.Запоріжжя» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Лазарева А.Є.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Капріцин І.І.